

Ενότητα 1η: «Πάλι μαζί!»

Σημεία στίξης: τελεία – ερωτηματικό	4
Η δομή της πρότασης: ρήμα – υποκείμενο – αντικείμενο	5
Ουσιαστικά: αριθμοί – γένη	6
Ονομαστική πτώση ουσιαστικών	6
Οριστικό άρθρο	7
Ερωτηματικές Λέξεις.....	7
Παράγραφος	8
Αλφαβητική σειρά	8
Τονισμός	8
Οικογένειες λέξεων	9

Σημεία Στίξης

Όταν γράφουμε, στο τέλος των λέξεων ή των προτάσεων βάζουμε κάποια σημάδια που μας βοηθούν να διαβάσουμε το κείμενο και να καταλάβουμε καλύτερα το νόημά του. Τα σημάδια αυτά λέγονται **σημεία στίξης** και είναι τα εξής:

η τελεία (.)	τα αποσιωπητικά (...)
το ερωτηματικό (;)	τα εισαγωγικά (« »)
το κόμμα (,)	η διπλή τελεία (:)
το θαυμαστικό (!)	η παύλα (-)

Η τελεία (.)

Η **τελεία** (.) χρησιμοποιείται στο τέλος μίας πρότασης που έχει ολοκληρωμένο νόημα. Σ' αυτό το σημείο σταματά για λίγο η φωνή μας. Μετά την τελεία αρχίζουμε με **κεφαλαίο γράμμα**.

Πχ: Ήρθε ο μπαμπάς. Είναι πολύ κουρασμένος.

Το ερωτηματικό (;)

Το **ερωτηματικό** (;) χρησιμοποιείται στο τέλος μιας πρότασης με την οποία ρωτάμε κάτι. Μετά το ερωτηματικό αρχίζουμε με **κεφαλαίο γράμμα** αν το νόημα της πρότασης έχει ολοκληρωθεί.

Πχ: Πού ήσουν όλη μέρα;

Αν το νόημα δεν έχει ολοκληρωθεί, συνεχίζουμε με **μικρό γράμμα**.

Πχ: Ποιος θα σβήσει τον πίνακα; ρώτησε η δασκάλα.

Η απλή πρόταση

Μια ομάδα λέξεων που μας δίνει ένα ολοκληρωμένο νόημα λέγεται **απλή πρόταση**.

πχ: *Ο Γιώργος κοιμάται.*

Η γάτα πήδηξε από το δέντρο.

Η σάκα μου είναι μεγάλη.

✓ Το Υποκείμενο

Το πρόσωπο, το ζώο ή το πράγμα που κάνει ή παθαίνει κάτι ή βρίσκεται σε μια κατάσταση λέγεται **υποκείμενο**. Για να βρούμε το υποκείμενο σε μία πρόταση κάνουμε την ερώτηση "**ποιος**;"

πχ: *Η γιαγιά πλέκει. (Ποιος πλέκει; - Η γιαγιά.)*

Το αυτοκίνητο χάλασε. (Ποιος χάλασε; Το αυτοκίνητο.)

✓ Το ρήμα

Η λέξη που φανερώνει τι κάνει, τι παθαίνει ή σε ποια κατάσταση βρίσκεται το υποκείμενο λέγεται **ρήμα**. Για να βρούμε το ρήμα σε μία πρόταση κάνουμε την ερώτηση "**τι κάνει**;"

πχ: *Η Αργυρώ διαβάζει. (Τι κάνει η Αργυρώ; - Διαβάζει.)*

Το μωρό κλαίει. (Τι κάνει το μωρό; -Κλαίει.)

Προσοχή:

Το ρήμα συμφωνεί πάντα με το υποκείμενο ως προς το πρόσωπο και τον αριθμό.

✓ Το αντικείμενο

Η λέξη που μας δείχνει πού πηγαίνει η ενέργεια του υποκειμένου λέγεται **αντικείμενο**. Για να βρούμε το αντικείμενο σε μία πρόταση κάνουμε την ερώτηση "**τι**;"

πχ: *Η Βάσω δένει τα κορδόνια της. (Τι δένει η Βάσω; - Τα κορδόνια της.)*

Ο κηπουρός ποτίζει τα λουλούδια. (Τι ποτίζει ο κηπουρός; - Τα λουλούδια.)

Θυμάμαι ότι:

- Γράφουμε πάντα με κεφαλαίο το πρώτο γράμμα κάθε πρότασης.
- Βάζουμε πάντα τελεία (.) στο τέλος μιας πρότασης.

Ουσιαστικά

Οι λέξεις που φανερώνουν πρόσωπα, ζώα, πράγματα, ενέργεια, κατάσταση ή ιδιότητα λέγονται **ουσιαστικά**.

Τα ουσιαστικά που φανερώνουν ένα ορισμένο πρόσωπο, ζώο ή πράγμα λέγονται **κύρια ονόματα**, ενώ τα ουσιαστικά που φανερώνουν όλα τα πρόσωπα, τα ζώα ή τα πράγματα του ίδιου είδους λέγονται **κοινά ουσιαστικά**.

Προσοχή: Τα κύρια ονόματα γράφονται με κεφαλαίο το αρχικό γράμμα. (πχ: Ανδρέας, Τετάρτη, Ελευσίνα, Ιούλιος, κ.α.)

✓ Τα γένη των ουσιαστικών

Τα γένη των ουσιαστικών είναι τρία: το **αρσενικό**, το **θηλυκό** και το **ουδέτερο**.

Το γένος ενός ουσιαστικού μπορούμε να το ξεχωρίσουμε από το άρθρο.

ο ήλιος ⇨ αρσενικό

η σκάλα ⇨ θηλυκό

το νερό ⇨ ουδέτερο

✓ Οι αριθμοί των ουσιαστικών

Τα ουσιαστικά έχουν δύο αριθμούς: τον **ενικό** και τον **πληθυντικό**. Όταν μιλάμε για **ένα** πρόσωπο, ζώο ή πράγμα χρησιμοποιούμε τον ενικό αριθμό, ενώ όταν μιλάμε για **πολλά** πρόσωπα, ζώα ή πράγματα χρησιμοποιούμε τον πληθυντικό αριθμό (ο αγρότης, οι αγρότες).

Η ονομαστική πτώση

Οι διάφορες μορφές που παίρνει το ουσιαστικό όταν κλίνεται λέγονται **πτώσεις** και είναι τέσσερις: η **ονομαστική**, η **γενική**, η **αιτιατική** και η **κλητική**.

Για να βρεις τα ουσιαστικά που είναι σε **ονομαστική πτώση**, απάντησε στην ερώτηση «**ποιος; ποια; ποιοι; ποιες;**»

Πχ: Ποιος γαβγίζει; Ο σκύλος.

Ποια τραγουδάει; Η αδερφή μου.

Ποιοι παίζουν; Τα παιδιά.

Τα άρθρα της ονομαστικής

Γένος	Ενικός Αριθμός	Πληθυντικός Αριθμός
αρσενικό	ο δρόμος	οι δρόμοι
θηλυκό	η θάλασσα	οι θάλασσες
ουδέτερο	το μολύβι	τα μολύβια

Το οριστικό άρθρο

Οι λεξούλες **ο, η, το, οι**, τα που μπαίνουν μπροστά από τα ουσιαστικά για να δείξουν το γένος τους λέγονται **οριστικά άρθρα**. Τα οριστικά άρθρα δηλώνουν ένα ορισμένο πρόσωπο, ζώο ή πράγμα ή κάτι άλλο γνωστό.

πχ: Ο δρόμος είναι στενός. (ο συγκεκριμένος δρόμος)

Κλίση οριστικού άρθρου

Πτώσεις	Ενικός Αριθμός			Πληθυντικός αριθμός		
Ονομαστική	ο	η	το	οι	οι	τα
Γενική	του	της	του	των	των	των
Αιτιατική	το(ν)	τη(ν)	το	τους	τις	τα
Κλητική	-	-	-	-	-	-

Προσοχή: η - οι

Βάζουμε "η" όταν μιλάμε για **ένα** αντικείμενο (πχ: η τσάντα).

Βάζουμε "οι" όταν μιλάμε για **πολλά** αντικείμενα (πχ: οι τσάντες, οι δρόμοι).

Προσοχή: της - τις

Βάζουμε "της" όταν μιλάμε για **ένα** αντικείμενο (πχ: της τσάντας).

Βάζουμε "τις" όταν μιλάμε για **πολλά** αντικείμενα (πχ: τις τσάντες).

Προσοχή: Τα άρθρα το(ν) και τη(ν) διατηρούν το τελικό -ν όταν η επόμενη λέξη αρχίζει από φωνήεν ή από κ, π, τ, ξ, ψ, μπ, ντ, γκ, τσ, τζ.

πχ: τον κήπο, την μπάλα αλλά: το χρόνο, τη ζυγαριά

Ερωτηματικές Λέξεις

Όταν θέλουμε να ρωτήσουμε κάτι, γράφουμε πάντα με **κεφαλαίο** το αρχικό γράμμα και βάζουμε **ερωτηματικό** στο τέλος της ερώτησης. Οι πιο συνηθισμένες ερωτηματικές λέξεις είναι οι εξής:

- ποιος;
- πόσος;
- πόσο;
- πώς;
- πού;
- πότε;
- τι;
- γιατί;

Παράγραφος

Όταν θέλουμε να μιλήσουμε για κάτι διαφορετικό, όταν δηλαδή αλλάζει το νόημα του κειμένου, αλλάζουμε **παράγραφο**.

Για να αλλάξουμε παράγραφο, αρχίζουμε να γράφουμε σε ξεχωριστή σειρά, και μάλιστα λίγο πιο μέσα, αφήνοντας ένα μικρό κενό (όσο είναι το δαχτυλάκι μας) στην αρχή της νέας παραγράφου.

Το σύμβολο της παραγράφου είναι §.

Αλφαβητική Σειρά

Στα λεξικά, στις εγκυκλοπαίδειες, στις ατζέντες, στους καταλόγους κ.α. οι λέξεις ή τα ονόματα δε γράφονται τυχαία αλλά κατά **αλφαβητική σειρά**, δηλαδή σύμφωνα με τη σειρά των γραμμάτων του ελληνικού αλφαβήτου. Πρώτα γράφονται οι λέξεις που αρχίζουν από άλφα, μετά αυτές που αρχίζουν από βήτα κ.λπ.

πχ: αγόρι, βιβλίο, γόμα, δέντρο

Τονισμός

Σε κάθε λέξη που έχει δύο ή περισσότερες συλλαβές υπάρχει μια συλλαβή που προφέρεται πιο δυνατά από τις άλλες. Η συλλαβή αυτή παίρνει ένα σημάδακι που λέγεται **τόνος** (´).

Ποιες λέξεις τονίζονται;

- ✓ Κάθε λέξη που έχει δύο ή περισσότερες συλλαβές παίρνει τόνο.
Πχ: δένω, παραμόθι
- ✓ Καμιά πολυσύλλαβη λέξη δεν τονίζεται πιο πάνω από την προπαραλήγουσα.
Πχ: ερώτηση

Προσοχή: Οι λέξεις που τονίζονται στην προπαραλήγουσα παίρνουν δύο τόνους όταν συνοδεύονται από τους αδύνατους τύπους της προσωπικής αντωνυμίας. (βλ. ενότ. 6)

Πχ: Πήγαινε στο δωμάτιό σου.

Ποιες λέξεις δεν τονίζονται;

- ✓ Οι **μονοσύλλαβες** λέξεις δεν τονίζονται.
Πχ: *και, τι, το, θα, για, φως*
Εξαιρούνται: Οι **ερωτηματικές** λέξεις «πού» και «πώς», οι φράσεις «**πού και πού**» και «**πώς και πώς**» και ο διαζευκτικός σύνδεσμος «ή».
- ✓ Οι λέξεις που έχουν δύο φωνήεντα αλλά **προφέρονται σε μία συλλαβή**.
Πχ: *μια, πια, πιο, ποιος, γιος*
- ✓ Οι λέξεις που γράφονται ολόκληρες με **κεφαλαία** γράμματα.
Πχ: *ΑΘΗΝΑ, ΙΣΟΤΗΤΑ*

Πού μπαίνει ο τόνος;

- ✓ Ο τόνος μπαίνει πάνω από φωνήεντα, ποτέ πάνω από σύμφωνα.
Πχ: *κοπάδι, λαγός*
- ✓ Όταν το πρώτο γράμμα μιας λέξης είναι κεφαλαίο, ο τόνος μπαίνει αριστερά και πάνω από το κεφαλαίο γράμμα.
Πχ: *Ήρα, Άννα*
- ✓ Στους διφθόγγους ο τόνος μπαίνει πάνω από το πρώτο φωνήεν.
Πχ: *νεράιδα, κορόιδο, κελάηδησε*
- ✓ Στους καταχρηστικούς διφθόγγους ο τόνος μπαίνει πάνω από το δεύτερο φωνήεν. Πχ: *δουλειά, πιάνω, μοιάζω*
- ✓ Στους συνδυασμούς **αυ** και **ευ** ο τόνος μπαίνει πάνω από το δεύτερο φωνήεν.
Πχ: *αύριο, εύκολα*
- ✓ Στα δίψηφα φωνήεντα ο τόνος μπαίνει πάνω από το δεύτερο φωνήεν.
Πχ: *είμαι, λουλούδι, παίρνω, οίνος*

Οικογένειες Λέξεων

Όλες οι λέξεις, παράγωγες και σύνθετες, που γίνονται από μία λέξη λέγονται συγγενικές λέξεις. Οι συγγενικές λέξεις αποτελούν όλες μαζί μια οικογένεια λέξεων.

Πχ:

ψάρι	
Παράγωγες λέξεις	Σύνθετες λέξεις
<i>ψαρεύω</i>	<i>ψαραγορά</i>
<i>ψαράς</i>	<i>ψαρόσουπα</i>
<i>ψάρεμα</i>	<i>ψαροπούλι</i>
Οικογένεια λέξεων	